

Маріанна СКОРОМНА,

orcid.org/0000-0003-1824-4110

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогічних технологій початкової освіти

Південноукраїнського національного педагогічного університету

імені К. Д. Ушинького

(Одеса, Україна) skoromnay08@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У статті висвітлені основні моменти щодо правильної організації навчальної діяльності молодшого школяра засобом інтерактивних методів навчання. Також приведені приклади безпосередньої роботи на такому уроці з особисто проведеної практики. Інтерактивне навчання, як одна з найсучасніших технологій, має велику кількість різноманітних методів, які у своїй сукупності складають систему найпродуктивнішої практичної діяльності з дітьми різної вікової категорії, а особливо з учнями початкової освіти. Їх єдність та взаємозв'язок характеризують специфічність, цілісність пізнавальної діяльності в науці. Для ефективності у психологічному дослідженні є сенс використовувати не один метод, а комплекс інтерактивних методів.

Важливість обраної теми зумовлена переходом освіти до дитиноцентричного, компетентнісного та діяльнісного підходів, про що зазначено в Концептуальних засадах реформування початкової освіти «Нова українська школа». Сучасні вимоги суспільства до освітнього процесу потребують його практичної спрямованості, зокрема на засадах використання новітніх технологій; створення умов для саморозвитку і самовираження учнів, урахування їхніх індивідуальних особливостей (Положення про електронні освітні ресурси, URL) .

Однією з новацій у початковій школі є застосування електронних освітніх ресурсів, зокрема електронних підручників (e-підручників) і електронних освітніх ігрових ресурсів.

Зміст інтерактивних вправ полягає не лише у знаннях, але й у способах мислення. Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації навчальної діяльності, одна із цілей якої – забезпечення комфортних умов, за яких кожен учень відчував би свої успіхи, інтелектуальну роботу, продуктивність навчання, виключення домінування однієї думки над іншою.

Саме інтерактивні вправи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів, навчаються співробітництву.

Ключові слова: *інтерактивне навчання, молодший шкільний вік, школяр, методи інтерактивного навчання, інтерактивні ігри.*

Marianna SKOROMNA,

orcid.org/0000-0003-1824-4110

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer of the Department of Pedagogic Technologies of Primary

Education South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

(Odessa, Ukraine) skoromnay08@gmail.com

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF A JUNIOR PUPIL THROUGH INTERACTINI METHODS OF LEARNING

The article highlights the main points regarding the proper organization of educational activities junior schoolboy means interactive methods of learning. There are also examples of direct work in such a lesson from personal practice. Interactive Training, as one of the most modern technologies, has a large number of different methods, which together make the system the most productive practical activities with children of different age categories, and especially with elementary education pupils. Their unity and relationship characterize the specificity, integrity of cognitive activity in science. For efficiency in the psychological study, it makes sense to use not one method, but a complex of interactive methods.

The importance of the chosen topic is due to the transition of education to child-centric, competent and acting approaches, as stated in the Conceptual principles of primary education reform “New Ukrainian School”. Modern requirements of society to the educational process require its practical orientation, in particular on the basis of the use

of the latest technologies; creation of conditions for self-development and self-expression of students, taking into account their individual characteristics.

One of the innovations in primary school is the use of electronic educational resources, in particular electronic textbooks (e-textbooks) and electronic educational gaming resources.

The content of interactive exercises lies not only in knowledge, but also in ways of thinking. Interactive learning is a specific form of organization of educational activity, one of the goals of which – to provide comfortable conditions under which each student would experience their success, intellectual work, learning performance, exclusion of the dominance of one thought over another.

Interactive exercises allow you to create an educational environment in which theory and practice are learned simultaneously, and this allows students to shape character, develop a worldview, logical thinking, linked speech; to form critical thinking; to identify and implement individual opportunities. At the same time, the educational process is organized so that students are looking for a connection between new and already acquired knowledge; make alternative decisions, have the opportunity to make “discoveries”, form their own ideas and thoughts with the help of various means, study cooperation.

Key words: interactive learning, junior school age, pupil, methods of interactive learning, interactive games.

Постановка проблеми. За допомогою інтерактивних методів навчання педагогіка здобуває інформацію про те чи інше явище, процес праці з молодшими школярами, аналізує і обробляє одержані дані, включає їх у систему відомих знань у якнайбільш зручний та цікавий спосіб як для дітей, так і для вчителя.

З урахуванням нової філософії освіти і суспільної потреби у творчій особистості в педагогічній теорії і практиці тривають пошуки оптимальних і перспективних шляхів демократизації, гуманізації та індивідуалізації навчально-виховного процесу, спрямованих на реалізацію можливостей кожного (Bashunskа, 2004: 56).

Через стрімкий розвиток науки в останні часи в українських вчителів поступово закладається думка, що інтерактивні методи навчання створюють необхідні умови як для становлення і розвитку компетентності учнів, так і для розвитку виховання особистості активних громадян із відповідною системою цінностей. Важливим видається визначення самого поняття і сутності цієї групи методів, їх відмінностей від інших.

Процес навчання – не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Тим більш, що вчителю набагато важче навчити, аніж просто пояснити або викласти інформацію. Тому він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі у цьому процесі. Пояснення й демонстрація самі по собі ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання (Пометун, 2003: 14).

Аналіз досліджень. Інтерактивне навчання можна розглядати як сукупність технологій, але для цього необхідно зрозуміти що вони собою представляють. Ще на початку 20-х років минулого століття у працях таких відомих педагогів, як І. П. Павлов, А. А. Ухтомський, С. Т. Шацький, В. М. Бехтерев, з'являються терміни «педагогічна

технологія» та «педагогічна техніка». Педагогічна техніка визначалась як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на ефективну організацію навчального процесу. Терміну «технологія» різні вчені давали різне значення, тому одні під ним розуміли управління педагогічними процесами, інші – способи організації діяльності учнів.

Мета статті – проаналізувати і висвітлити теоретичні основи інтерактивного навчання як педагогічної технології; з'ясувати можливості її застосування з учнями під час уроків із різних навчальних предметів; продемонструвати на практиці варіативність вибору інтерактивних методів і форм організації процесу пізнання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Коли йдеться про розвиток суб'єкт-суб'єктивного навчання та особистісно зорієнтовану освіту (що є провідним у програмі нової української школи), де у центрі уваги, перш за все, стоїть дитина, то його основою має бути всебічне знання кожної дитини. Тільки тоді можна побачити перспективу його розвитку та навіть створити реальний портрет свого класу.

Молодший шкільний вік – це перехідний період, у якому ще залишаються риси дошкільного дитинства, але вже формуються типові особливості школяра. Цей вік ще не дає чіткого розуміння про можливості розвитку учнів, але їх вже дуже важливо не простежити та своєчасно виявити, бо саме через них закладаються та розвиваються основи багатьох психічних процесів дитини (Державні стандарти початкової загальної освіти, URL).

Уроки мають захоплювати дітей, актуалізувати в них мотиваційні процеси, навчати самостійності в мисленні і діях. Сила впливу на учнів великою мірою залежить від умінь і стилю роботи вчителя (Корисність інтерактивних методів навчання, URL).

Інтерактивне навчання цілком це забезпечує, бо його можна визначити як таку організацію навчального процесу, за якої участь школяра в колективному процесі навчального пізнання є обов'язковою. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології самою своєю структурою визначають кінцевий результат, а не вибираються для виконання певних навчальних завдань. Суттю інтерактивного навчання буде саме навчальний процес, що відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це базується на співпраці та взаємонавчанні: вчитель – учень, учень – учень. (Гейко, 2004: 231)

«Особливістю інтерактивного навчання є підготовка школяра до життя і громадянської активності у громадянському суспільстві і демократичній правовій державі на заняттях з будь-якого предмета шкільної програми». (Пометун, 2003: 82)

Інтерактивні методи мають низку таких позитивних критеріїв, що спрямовані на (Стребна, 2006: 44):

- 1) полегшення процесу засвоєння знань;
- 2) аналізування навчальної інформації, творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу;
- 3) навчання формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити свою точку зору, аргументувати й дискутувати;
- 4) моделювання різних соціальних ситуацій і збагачення власного соціального досвіду через включення в різні життєві ситуації;
- 5) формулювання вміння слухати іншу людину, поважати альтернативну думку, прагнути до діалогу;
- 6) навчання будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати, шукати компроміси;
- 7) знаходження спільного розв'язання проблем, розвитку навичок проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва тих, хто навчає і тих, хто навчається, вчить їх конструктивній взаємодії, сприяє оздоровленню психологічного клімату на уроці, створює доброзичливу атмосферу, значно підвищує мотивацію учнів до навчання.

Використання інтерактивності на уроках висуває певні вимоги до їх структури. Упровадження інтерактивних методів на уроках відбувається такими етапами: мотивація учнів; представлення теми та обговорення очікуваних навчальних результатів; надання повної необхідної інформації; обов'язкова інтерактивна вправа, яка є основною частиною заняття; під-

биття підсумків та оцінювання результатів уроку (Пометун, 2003: 82).

Мета етапу мотивації – привернути увагу учнів до проблеми і викликати до неї інтерес. Мотивація дає змогу дітям усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший предмет, що перед ними поставлені інші завдання. Тут використовуються прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, інтерес до змісту та процесу явищ та подій (Мурмуєнко, 2016: 25). Наприклад, на уроці рідної мови (українська мова) за темою «Спільнокореневі слова. Корінь слова» методика проведення етапу мотивації може заключатися в постановці проблеми: серед поданих слів знайти слова-родичі (біленьке, сірий, білка, червона, білий, білизна, зелені, побілити, більше) (Панченков, Пометун, Ремех, 2003: 67).

Діти, як правило, спершу помиляються, додавши до споріднених слова з однаковим звучанням кореня, але з різним смисловим значенням.

Метою етапу представлення теми та очікуваних навчальних результатів є забезпечення розуміння учнями змісту їхньої діяльності. Але цей етап має декілька вимог (Пометун, 2003: 86):

- 1) висвітлення результатів діяльності учнів, а не вчителя;
- 2) чітке показування рівня очікуваних навчальних досягнень;
- 3) формулювання критерію оцінювання результатів;
- 4) формулювання повинно бути чітким, коротким та зрозумілим.

1. Наприклад, так можна представити учням тему «Поняття про дію множення» на уроці математики в 2 класі: «Цей урок – перший зі багатьох, які ми присвятимо дії множення, на якому лише «відчинимо двері у цікавий світ «Царства множення». Головне на сьогодні: зрозуміти і запам'ятати, що таке множення, як замінити додавання множенням і навпаки, читати приклади на множення різними способами і, що надважливо, розв'язувати прості задачі на множення. Наприкінці уроку кожен із вас отримає картку із завданнями і продемонструє, як потрудився на уроці, чи все зрозумів і запам'ятав, що треба ще пояснити і над чим попрацювати» (Панченков, Пометун, Ремех, 2003: 53).

Мета етапу надання необхідної інформації – дати учням достатньо інформації для виконання практичних завдань шляхом інтерактивної взаємодії за мінімально короткий час (Пометун, 2003: 90). Наприклад, такою може бути методика проведення етапу надання інформації на уроці розвитку зв'язного мовлення у 2 класі за темою

«Опис істоти за сюжетним малюнком, планом, змістом загадки»: діти об'єднуються в пари чи малі групи, кожна з яких отримує картку з інформацією про білку (або будь-яку іншу тварину). Завдання: вибрати лише ті речення і словосполучення, які є необхідними для опису тварини (Франчук, 2009: 121).

Основною частиною уроку є обов'язкова інтерактивна вправа, що передбачає застосування педагогом 1-3 інтерактивних вправ, які добираються залежно від очікуваних результатів. Саме вони мають забезпечити досягнення мети уроку. Проведення вправ має певний порядок (Пометун, 2003: 95):

- 1) інструктаж: мета вправи, правила, послідовність дій і час виконання;
- 2) об'єднання у групи, розподіл ролей;
- 3) виконання завдання (вчитель виступає як організатор, помічник);
- 4) презентація результатів;
- 5) рефлексія: колективне обговорення або застосування інших прийомів.

Наприклад, на уроці з основ здоров'я в 2 класі за темою «Здоров'я і хвороби» використовується технологія «Мозкового штурму». Пропонується два паралельних питання: ознаки здоров'я та ознаки хвороби.

Функцією етапу підбиття підсумків і оцінювання результатів є прояснення змісту опрацьованого; зіставлення реальних результатів з очікуваними; аналізування, чому відбулося так чи інакше; висновки; закріплення чи відкоригування засвоєного; намічення нової теми для обміркування; встановлення зв'язку між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно вивчити; складання плану подальших дій (Франчук, 2004: 30–31).

Використання інтерактивності на уроках дуже часто пов'язано з роботою в парах. Необмежені можливості для використання така робота має на уроках вивчення мов, наприклад: вивчення частин мови, тексту, речення, правопису, словотворення тощо. Наприклад: під час вивчення теми «Синоніми» з української мови у 3 класі кожний учасник групи отримує завдання самостійно в зошиті підібрати синоніми до іменників; після перевірки вчителем правильності група приступає до усної роботи, обмінюючись у парах зошитами; після закінчення роботи у групі кожен учень навчається відмінювати чотири іменники. У цей час вчитель спостерігає за роботою пар і за потреби приходиться на допомогу, а також має можливість індивідуально попрацювати з учнями, які значно відстають в розвитку.

Такий спосіб роботи має багато переваг: забезпечений пильний контроль, економія часу на

уроці, вчителю не потрібно витрачати сили і час для підготовки карток, досягається висока ефективність і результативність навчання. Таким способом можна відпрацьовувати будь-яке питання з будь-якої теми, і завдання педагога – навчити вихованців методичним прийомом викладання (Шевчук, 2004: 15).

Робота в парах змінного складу дає можливість вивчати матеріал великими блоками, поглиблюючись в тему. Вибирається тема або підтема. Попередньо йде виклад навчального матеріалу блоком. Вчитель готує картки, в які включаються як теоретичні питання, так і практичні завдання. Кожна картка містить матеріал, відмінний від інших (кожна картка є самостійним входом в тему). За цими картками учні працюють на всіх уроках теми.

Переваги такої організації навчальної праці очевидні: вся тема сприймається свідомістю учня як єдине ціле; спосіб «занурення» сприяє глибокому засвоєнню теми; теоретичні питання тісно переплітаються із практичними завданнями, що дає змогу відразу ж застосувати вивчене на практиці; кожний учень працює під постійним контролем товариша і отримує саме ту допомогу, якої потребує на даний момент; активно розвиваються комунікативні здібності дітей; поряд із навчанням відбувається виховання і самовиховання; високою також є результативність вивчення навчального матеріалу: учні показують високий і достатній рівень навчальних досягнень.

На уроках математики роботу в парах змінного складу можна ефективно використовувати для відпрацювання навички усної лічби. На відміну від фронтальної форми проведення, коли працює лише кілька учнів, робота в парах є інтерактивною, це дає можливість залучити до праці кожного учня та перевірити їх знання. Бажано, щоб такий елемент інтерактивного навчання мав місце на всіх уроках математики, який без усної лічби неможливий (Панченков, Пометун, Ремех, 2003: 72).

Під час організації роботи в групах важливо не упустити, якою є доля участі кожного учня в межах групи. Якщо група різнорівнева, то «слабкий» учень може просто відмовчуватись, не беручи участі в дослідженні чи обговоренні, споживаючи готову інформацію. Це допустимо, якщо група працює над новим матеріалом. А коли матеріал добре відомий, доцільніше створювати однорівневі групи. Тоді серед «слабких» учнів виділиться порівняно «сильніший» (Корисність інтерактивних методів навчання, URL).

Українська дидактика в останні роки збагатилася напрацюваннями з організації проектної

діяльності учнів, що сприяє впровадженню методу проектів у практику початкової школи. Навчальні проекти в початкових класах можуть бути міжпредметними за різної участі дітей. У проектній технології змінюються функції вчителя, головна з них – це співпраця з учнями (Гейко, 2004: 236).

Оскільки у проектній діяльності відтворюються основні етапи навчально-пізнавального процесу, то, відповідно, домінуючими будуть такі групи методів (Інтерактивні методи навчання в початковій школі, URL):

- 1) методи первинного засвоєння змісту діяльності;
- 2) методи стимулювання і мотивації навчання;
- 3) методи відтворення певного способу діяльності та застосування прийомів проектної діяльності у процесі розв'язання задач;
- 4) методи оцінювання діяльності.

Участь учнів у навчальному проекті буде усвідомленою та продуктивною, якщо в процесі роботи вони знайдуть відповіді на такі питання (Інтерактивні методи як засіб організації діяльності молодших школярів, URL):

1. Чому це має значення саме для мене? (Мотивація).
2. Навіщо мені працювати над проектом? (Мета).
3. Що я можу зробити для реалізації ідеї проекту? Яким є мій вклад? (Завдання).
4. Як я буду це робити? (Способи).
5. Що мені необхідно для роботи? (Засоби).
6. Який результат я отримаю? (Результат).

Тому планування навчального проекту здійснюється за такими певними етапами (Гейко, 2004):

I етап – організація проекту – визначається мета, конкретизуються завдання.

II етап – планування проекту – визначаються шляхи розв'язання проблеми, формуються творчі групи, визначається продукт діяльності і форма його презентації.

III етап – реалізація проекту – узагальнюються одержані матеріали, виконується робота згідно зі складеним планом, оформлюється результат.

IV етап – підсумок проекту – презентація результатів роботи, рефлексія.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Використання інтерактивного методу дає вчителю можливість для фахового росту, для зміни себе, для навчання разом з учнями. Після кількох старанно підготовлених уроків педагог самостійно зможе відчувати, як змінилося ставлення до нього учнів, а також, найважливіше, сама атмосфера у класі. Під час проведення уроків у початковій школі з використанням інтерактивних методів було виявлено, що учні стають більш вмотивованими та набагато швидше сприймають нову інформацію. Дітям подобається працювати у групах чи парах, що сприяє їх соціальному розвитку та ставленню себе в колективі. Більш того, використання інтерактивних методів спрощує та прискорює роботу вчителя, причому він має всі можливості оцінити кожного учня за його знаннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державні стандарти початкової загальної освіти. URL : /zakon5.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п/.
2. Корисність інтерактивних методів навчання. Методика і технологія. URL : /http://ru.osvita.ua/school/method/technol/6564/.
3. Башинська Т. Взаємодія вчителя і учнів у навчально-виховному процесі як педагогічна проблема. Київ : Початкова школа, 2004. № 12. С. 55–58.
4. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи. *Тема*. 2004. № 3/4. С. 229–232.
5. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : «Видавництво А.С.К.», 2003. 192 с.
6. Мурмуєнко Л. Інтерактивні методи навчання в початкових класах. *Початкова школа*. 2016. № 4. С. 24–69.
7. Навчання в дії. Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. Київ : АП.Н., 2003. 72 с.
8. Стребна О. В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків : Основа, 2006. 172 с.
9. Франчук О. В. Інноваційні технології на уроках читання: методична система ЧПКМ. Харків : Основа, 2009. 192 с.
10. Герєга Т. Інтерактивні методи на уроках. *Завуч*. 2004. № 7. С. 11–36.
11. Шевчук І. Використання інтерактивних технологій у проведенні виховних годин. Київ : Початкова школа, 2004. № 5. С. 1–16.
12. Інтерактивні методи навчання в початковій школі. URL : /http://prolisok.it-we.net/interaktivni-metodi-navchannya-v-pochatkovij-shkoli/.
13. Інтерактивні методи як засіб організації діяльності молодших школярів. URL : /http://baranivka2016.blogspot.com/2016/03/1-2.html/.
14. Положення про електронні освітні ресурси. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12.

REFERENCES

1. Derjavni standartu pochatkovoї zagalnoi osvitu. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п/
2. Korucnist interaktivnih metodiv navchannya. Metoduka I tehnologiya. URL : <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/6564/>
3. Bashunska T. Vzaimodiya vchutelya i ychniv y navchalno-vuhovnomy prozessi yak pedagogichna problema. Kuyiv : Pochatkova shkola, 2004. № 12. S. 55–58.
4. Geyko I. Vukorustannya interaktivnih form i metodiv navchannya. Z dosvidy robotu. Tema, 2004. № 3/4. S. 229–232.
5. Pometyn O., Pirojenko L. Sychasnuy yrok. Interaktivni tehnologii navchannya. K. : «Vudavnuztvo A.C.K.», 2003. 192 s.
6. Myrmyenko L. Interaktivni metodu navchannya v pochatkovuh clasah. Kyiv : Pochatkova shkola, 2016. № 4. S. 24–69.
7. Navchannya v dii. Yak organizyvaty pidgotovky vchuteliv do zastosyvannya interaktivnih tehnologiy navchannya / Metod. Posib. A. Panchenkov, O. Pometyn, T. Remeh. K. : AP.N., 2003. 72 s.
8. Srebna O. V., Soshenko A. O. Interaktivni metodu navchannya v praktuzi robotu pochatkovoї sholu. H. : Osnova, 2006. 172 s.
9. Franchyk O.V. Innovaziyni tehnologii na yrokah chutannya: metoduchna sustema ChPKM / Uporyad. Franchyk O.V. H. : Osnova, 2009. 192 s.
10. Gerega T. Interaktivni metodu na yrokah. Zavych., 2004. № 7. S. 11–36.
11. Shevchuk I. Vukorustannya interaktivnih tehnologiy y provedenni vuhovnih godun. Kyiv : Pochatkova shkola, 2004. № 5. S. 1–16.
12. Interaktivni metodu navchannya v pochatkovoї sholi. URL: <http://prolisok.it-we.net/interaktivni-metodinavchannya-v-pochatkovij-shkoli/>
13. Interaktivni metodu yak zasib organizazii diyalnosti molodshuh shkolyariv. URL : <http://baranivka2016.blogspot.com/2016/03/1-2.html/>
14. Polojennya pro elektronni osvितni resursy. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12.>